

UPUTSTVO O POSTUPANJU USTANOVA OBRAZOVANJA I VASPITANJA I CENTARA ZA SOCIJALNI RAD - ORGANA STARATELJSTVA U ZAŠTITI DECE OD NASILJA

Uvod

Imajući u vidu obim i sadržaj pojave nasilja nad decom u Republici Srbiji i obaveze i odgovornosti ustanova obrazovanja i vaspitanja kada je u pitanju nasilje nad decom i učenicima i njegova zabrana u ovim ustanovama i delokrug centara za socijalni rad - organa starateljstva, neophodno je da navedene ustanove uspostave kontinuiranu saradnju radi zajedničkog delovanja u prevenciji, sprečavanju, otkrivanju i reagovanju na ovu učestalu pojavu. Svrha ovog uputstva je da se obezbede uslovi za delotvoran rad ustanova obrazovanja i vaspitanja i centara za socijalni rad - organa starateljstva u unapređenju podrške i pomoći deci i učenicima (u daljem tekstu: deca) žrtvama svih vrsta nasilja, kao i pružanju pomoći deci počiniocima nasilja i njihovim porodicama u promeni njihovog ponašanja i promeni sistema vrednosti.

Polazeći od prava deteta, posebno prava deteta žrtve nasilja i zabrane nasilja, ovim uputstvom se definišu posebno: obaveze ustanova obrazovanja i vaspitanja i centara za socijalni rad - organa starateljstva u prevenciji, sprečavanju, otkrivanju i reagovanju na pojavu nasilja nad decom; oblici i načini ostvarivanja međusobne saradnje navedenih ustanova i saradnje sa drugim ustanovama u prevenciji, sprečavanju, otkrivanju i reagovanju na pojavu nasilja nad decom; nadzor/kontrola i primena ovog uputstva.

Ovo uputstvo zasnovano je na Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", broj 88/17), Zakonu o socijalnoj zaštiti ("Službeni glasnik RS", broj 24/11) i Porodičnom zakonu ("Službeni glasnik RS", br. 18/05, 72/11 - dr. zakon i 6/15) i drugim pozitivnim propisima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja, socijalne i porodične zaštite, kao i opštim i posebnim protokolima za zaštitu dece od nasilja.

1. Definisane osnovnih pojmova

- Ustanove obrazovanja i vaspitanja su: predškolska ustanova, osnovna i srednja škola, škola sa domom učenika i dom učenika.

- Centar za socijalni rad - organ starateljstva je ključna institucija koja u skladu sa propisima iz oblasti socijalne i porodične zaštite obavlja poslove zaštite porodice i pomoći porodici.

2. Osnovna prava deteta žrtve nasilja

Ustanove obrazovanja i vaspitanja i centri za socijalni rad - organi starateljstva, u realizaciji obaveza iz svog delokruga, su dužni da vode računa o poštovanju prava deteta/prava deteta žrtve nasilja, a posebno o: pravu deteta na život, opstanak i razvoj; pravu na nediskriminaciju; pravu na zaštitu najboljeg interesa deteta; pravu na participaciju, učešće deteta u svim postupcima koji se tiču njegovih prava i interesa.

3. Vrste nasilja nad decom

Fizičko zlostavljanje deteta - podrazumeva činjenje roditelja, staratelja ili drugog lica koje može izazvati ili izaziva fizičke-telesne povrede ili smrt deteta (činjenje može biti: udaranje, šutiranje, bacanje, trešenje, davljenje, gušenje, trovanje, poparivanje, paljenje i dr.).

Emocionalno zlostavljanje deteta - podrazumeva ponovljena činjenja ili nečinjenja pružaoca nege koja kod deteta izazivaju osećanja: bezvrednosti, odbačenosti, neadekvatnosti, zastrašenosti i nesigurnosti, mentalne smetnje.

Seksualno zlostavljanje (zloupotreba) deteta - podrazumeva navođenje ili primoravanje deteta na učestvovanje u seksualnim aktivnostima i seksualnim odnosima koji mogu biti: vaginalni, analni, oralni, dodirivanje, kao i druge nekontaktne seksualne aktivnosti (izlaganje deteta pogledu, primoravanje deteta na gledanje pornografskog materijala i sl.), poseban vid seksualnog zlostavljanja: seksualna eksploatacija-prostitucija.

Zanemarivanje - podrazumeva kontinuirano zapostavljanje ili neobezbeđivanje zadovoljavanja osnovnih fizičkih ili psiholoških potreba deteta, koje može dovesti do ozbiljnih oštećenja detetovog zdravlja i razvoja (vrste zanemarivanja: fizičko, zdravstveno, vaspitno, edukativno, emocionalno, neadekvatan nadzor, napuštanje).

4. Obaveze ustanova obrazovanja i vaspitanja i centara za socijalni rad - organa starateljstva u prevenciji, sprečavanju, otkrivanju i reagovanju na pojavu nasilja nad decom

Ustanove obrazovanja i vaspitanja imaju obavezu da otkrivaju - identifikuju nasilje nad decom, reaguju na svaki vid nasilja nad decom i detetu žrtvi nasilja pruže pomoć i podršku u prevazilaženju posledica pretrpljenog nasilja.

Kada ustanova obrazovanja i vaspitanja otkrije - identifikuje ili ima sumnju da dete trpi, odnosno vrši nasilje i/ili zlostavljanje ili kada je u situaciji da se zanemaruju i ugrožavaju njegova osnovna prava, a i kada je reč o nasilju trećeg nivoa, u obavezi je da u skladu sa Pravilnikom o Protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje ("Službeni glasnik RS", broj 30/10) o konkretnom slučaju obavesti nadležni centar za socijalni rad-organ starateljstva.

Nadležni centar za socijalni rad-organ starateljstva je onaj centar na čijoj teritoriji mesne nadležnosti dete koji trpi nasilje ima prebivalište ili boravište, odnosno na čijoj teritoriji su prijavljeni ili borave njegovi roditelji ili staratelj, sa kojima živi.

Obaveštenje o sumnji ili identifikovanom nasilju nad detetom od strane roditelja, odnosno od drugog zakonskog zastupnika ili trećeg lica, kao i nasilja trećeg nivoa, upućuje se centru za socijalni rad - organu starateljstva na Obrascu koji je sastavni deo ovog uputstva - Prilog 1.

Obaveštenje o sumnji ili identifikovanom nasilju nad detetom od strane roditelja, odnosno od drugog zakonskog zastupnika ili trećeg lica, kao i nasilja trećeg nivoa, upućuje se centru za socijalni rad - organu starateljstva bez odlaganja na najpogodniji način, s obzirom na utvrđeni stepen hitnosti reagovanja: poštom, po kuriru ili putem elektronske pošte-skenirano.

Stručni radnik centra za socijalni rad - organa starateljstva na prijemu, dužan je da svako obaveštenje/podnesak proceni sa stanovišta prioriteta postupanja i ukoliko oceni da je potrebno neodložno postupanje, preduzima mere/radnje za organizovanje neodložne intervencije.

U svim drugim slučajevima, stručni radnik na prijemu, nakon izvršene procene, u Prijemni list upisuje predlog prioriteta postupanja i predmet prosleđuje rukovodiocu odgovarajuće službe, odnosno zaduženom voditelju slučaja. Okolnosti koje se uzimaju u obzir pri određivanju prioriteta postupanja u slučajevima nasilja u porodici i koje se obrazlažu, jesu:

- potreba za podrškom ili osiguranjem bezbednosti deteta;
- posebne odlike situacije i težina okolnosti koja ugrožava dete žrtvu nasilja;
- da li je dete žrtva nasilja zadobilo fizičke povrede ili je pretnja takva da može doći do fizičkog povređivanja;
- prethodna saznanja centra za socijalni rad - organa starateljstva o konkretnom slučaju nasilja nad detetom;
- kvalitet saradnje članova porodice u kojoj se nasilje dešava ili u kojoj postoji rizik od nastajanja nasilja nad detetom u ranijim kontaktima sa stručnjacima centra za socijalni rad - organa starateljstva;
- druge okolnosti koje ukazuju na prioritet postupanja u slučajevima nasilja nad detetom.

5. Saradnja u prevenciji, sprečavanju, otkrivanju i reagovanju na pojavu nasilja nad decom

Centar za socijalni rad - organ starateljstva je u obavezi da pruži neposredno i u saradnji sa drugim službama i organima u lokalnoj zajednici uslugu neodložne intervencije detetu žrtvi nasilja, kada je potrebno preduzeti mere za osiguranje bezbednosti i zaštite zdravlja, odnosno kada postoje opravdani razlozi da bi nepreduzimanjem hitnih mera i usluga iz nadležnosti centra za socijalni rad - organa starateljstva došlo do ugrožavanja života, zdravlja i rasta razvoja deteta žrtve nasilja.

Neodložna intervencija se mora realizovati odmah ili najkasnije u roku od 24 sata od momenta saznanja za slučaj, odnosno provere prihvatljivosti obaveštenja izvršene u sklopu prijemne procene.

Po potrebi neodložna intervencija se može realizovati u saradnji sa ustanovom obrazovanja i vaspitanja, organima unutrašnjih poslova/policijom i ustanovama zdravstvene zaštite.

Neodložna intervencija se sastoji iz obezbeđenja: bezbednosti deteta žrtve nasilja, zdravstvene zaštite deteta žrtve nasilja i počinioca, egzistencijalnih uslova za dete žrtvu nasilja, psihosocijalne podrške u prevazilaženju akutnih posledica preživljene traume.

6. Konsultativni sastanak

U skladu sa utvrđenim prioritetom, hitnosti reagovanja i potrebama, ustanove obrazovanja i vaspitanja i/ili centar za socijalni rad - organ starateljstva, zakazuju konsultativni sastanak kome prisustvuju predstavnici ustanove obrazovanja i vaspitanja, centra za socijalni rad - organa starateljstva i roditelji, odnosno drugi zakonski zastupnici deteta, a po potrebi policija, zdravstvene ustanove ili druge relevantne institucije.

Konsultativni sastanak se mora održati:

- "neodložno" najduže u roku od 24 sata - ako prikupljeni podaci ukazuju da u konkretnom slučaju postoji: akutno nasilje nad detetom sa neposrednim ugrožavanjem fizičkog i emocionalnog integriteta ili visok rizik da do nasilja nad detetom sa ugrožavanjem fizičkog i emocionalnog integriteta može doći najduže u roku od 24 sata;
- "hitno" u roku od tri dana (72 sata) po saznanju za nasilje nad detetom - ako prikupljeni podaci ukazuju da je dete žrtva nasilja, u umerenom riziku, od ugrožavanja fizičkog i emocionalnog integriteta;
- "redovno" najkasnije u roku od pet radnih dana po saznanju - ako prikupljeni podaci ukazuju da su niski rizici od pojave nasilja nad detetom, odnosno da je stepen i kvalitet ostvarene komunikacije unutar članova porodice i organizacija života porodice takva da ne može u određenoj bliskoj budućnosti dovesti do akutnog nasilja nad detetom.

Na konsultativnom sastanku se:

- razmenjuju informacije i procene nadležnih službi;
- sačinjava plan reagovanja sa definisanim ciljevima, aktivnostima, nosiocima aktivnosti i rokovima za realizaciju pojedinih aktivnosti.

O toku i sadržaju konsultativnog sastanka vodi se zapisnik, koji sadrži: imena prisutnih i nazivi ustanova iz kojih dolaze, informacije o situaciji, procene, plan aktivnosti i termin narednog sastanka predviđenog planom aktivnosti. Konsultativni sastanci se održavaju u skladu sa planom aktivnosti koji se zajednički sačinjavaju, a posebno u slučajevima kad se vrši evaluacija efekata preduzetih mera.

7. Planovi reagovanja

Planovi reagovanja u pružanju pomoći i podrške detetu žrtvi nasilja i njegovoj porodici moraju sadržati naročito:

- opis stanja iz procene i određenje rizika koji se moraju rešavati;
- određenje opštih i posebnih ciljeva, koji se specifikuju u vidu poželjnih, odnosno očekivanih ishoda;
- određenje indikatora očekivanih ishoda koji treba da ukažu da je postojeći problem, potreba ili rizik prevaziđen, smanjen ili potreba zadovoljena;
- određenje aktivnosti da bi se dostigli ciljevi i ishodi;
- određivanje ko, kako, kada i gde realizuje aktivnosti, da bi se dostigli postavljeni ciljevi;
- određenje vremenskog okvira za početak i za završetak zadatka;
- određenje sredstava verifikacije ispunjenosti i dostignutosti opštih i posebnih ciljeva rada;
- određenje načina i vremenskih rokova za preispitivanje plana i ponovno planiranje ukoliko je potrebno.

Prilikom planiranja potrebno je posebno voditi računa o tome da se preduzimaju razumne mere, koje su u skladu sa principom najmanje restriktivne intervencije, a da su relevantne za dostizanje i održanje objektivno mogućeg nivoa zadovoljavanja potreba i bezbednosti deteta žrtve nasilja i njegove porodice.

8. Okončanje postupka

Rad sa detetom žrtvom nasilja, odnosno pružanje usluga može se okončati pod sledećim uslovima:

- da su preduzete usluge i mere odgovorile na potrebe deteta žrtve nasilja;
- da su sanirani uzroci i posledice izvršenog nasilja nad detetom;
- da je organizacija života deteta žrtve nasilja takva da nema rizika od ponavljanja nasilja ili da je takav rizik sveden na najniži nivo koji ne zahteva posebno angažovanje službi;

Dokumentovanje završetka rada sa korisnikom se vrši na taj način što se na konsultativnom sastanku donosi zaključak, koji sadrži:

- razlog za završetak rada na slučaju;
- kratak pregled obezbeđenih usluga, uključujući i napredak koji je postignut u skladu sa planiranim ciljevima;
- procenu preostalih rizika u koju je uključena procena aktuelnog stanja korisnika i porodice, potreba, snaga i rizika;
- završne konstatacije.

9. Nadzor/praćenje

Nadzor nad primenom ovog uputstva vrše nadležne inspekcije Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Nadležne inspekcije su dužne da odmah, a najkasnije u roku od pet (5) dana od dana saznanja o kršenju odredbi ovog uputstva, izvrše inspeksijski nadzor, odnosno nadzor nad stručnim radom odgovarajuće ustanove i preduzmu mere iz svoje nadležnosti.

Praćenje i analizu efekata primene Uputstva o postupanju ustanova obrazovanja i vaspitanja i centara za socijalni rad - organa starateljstva u zaštiti dece od nasilja, vrši Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u saradnji sa Republičkim zavodom za socijalnu zaštitu, a izveštaj dostavlja Savetu za prava deteta Vlade Republike Srbije do kraja februara meseca tekuće godine za prethodnu godinu.

Za primenu ovog uputstva odgovorni su direktor ustanove obrazovanja i vaspitanja i direktor centra za socijalni rad - organa starateljstva.

10. Primena

Ovo uputstvo stupa na snagu danom potpisivanja od strane ministra prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i ministra za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, a primenjuje se od dana dostavljanja svim ustanovama obrazovanja i vaspitanja i centrima za socijalni rad - organima starateljstva u Republici Srbiji.

U Beogradu, 3. aprila 2018. godine

Prilog - 1.

Ustanova: _____

Adresa: _____

Direktor ustanove: _____

Kontakt: _____

Podaci o detetu i porodici:

Ime deteta _____ datum i mesto rođenja _____

Razred i odeljenje _____

Ime oca _____ datum i mesto rođenja _____

Ime majke _____ datum i mesto rođenja _____

Adresa stanovanja _____

Kontakt telefon _____

Opis situacije:

Preduzete mere:

Ishod preduzetih mera i opis aktuelnog stanja:

Razlozi za obraćanje i predlog načina saradnje:

Prioritet po proceni ustanove:

HITNO

REDOVNO

direktor